

Nr 17

Av herr **Andersson, Birger**, om ersättning till vissa markägare för skada och intrång genom avsättning såsom fornminne av ett område vid Böckersboda i Lyrestads socken.

Den 3 mars 1951 beslöt länsstyrelsen i Skaraborgs län, på hemställan av riksantikvarieämbetet, att jämlikt 3 § i lagen den 12 juni 1942 om fornminnen förklara visst område vid Böckersboda i Lyrestads socken såsom fornminne, vilket icke utan riksantikvarieämbetets medgivande finge utgrävas, rubbas, överhöljas eller eljest genom plantering eller bebyggelse eller på annat sätt skadas eller borttagas. Markägarna hade i avgivna förklaringar framhållit, att fornminnesområdet tilltagits för stort, samt begärt full gottgörelse för skada och intrång. I samband med fridlysningsbeslutet förklarade länsstyrelsen att den saknade befogenhet att tillerkänna vederbörande markägare gottgörelse. I remissyttrande den 14 juli 1951 på besvär, som markägarna anfört hos Kungl. Maj:t, förklarade länsstyrelsen dels att det meddelade förordnandet medförde förlust för markägarna, dels att det enligt länsstyrelsens mening vore rimligt att markägarna erhöles ersättning av statsmedel för den inskränkning i deras föfoganderätt till området, som i det allmännas intresse bestämts. Länsstyrelsen hade genom tre värderingsmän låtit uppskatta den förlust markägarna kunde anses ha lidit. Resultatet härav framgår av det som bilaga till denna motion fogade värderingsinstrumentet. Kungl. Maj:t lämnade i utslag den 11 mars 1952 besvären utan avseende.

I och för sig kan det enligt min mening starkt ifrågasättas, om det är rätt eller rimligt att enskilda medborgare, på vilkas mark ett dylikt fornminne händelsevis upptäckes, påläggas särskilda offer för dessas vård.

Men oavsett vilken uppfattning som kan hysas beträffande frågans principiella sida synas billighetsskäl tala för att ersättning utgår i här föreliggande fall. De berörda markägarna äro väsentligen människor, som icke ha något överflöd på ägodelar. Att beloppen i och för sig kunna synas små betyder icke, att förlusten icke är kännbar för den enskilde, men däremot att ersättningen för det allmänna är ett ringa offer.

Med stöd av vad som sålunda anförts hemställer jag,

att riksdagen måtte till ersättning åt berörda markägare anvisa ett belopp, motsvarande vad som upptagits i härvid såsom bilaga fogade, genom länsstyrelsens försorg upprättade värderingsinstrument.

Stockholm den 18 januari 1956

Birger Andersson

Avskrift

Till Konungens befallningshavande i Skaraborgs län.

Sedan riksantikvarieämbetet anhållit, att länsstyrelsen måtte fastställa gränserna för ett fornminnesområde vid Böckersboda i Lyrestads socken, hava ägarna till mark inom området i avgivna förklaringar uttalat, att den inskränkning i deras förfoganderätt över marken, som skulle föranledas av fornminnesområdets bestämmande på sätt ämbetet föreslagit, skulle för dem medföra betydande förlust, framför allt på grund av att områdets utnyttjande som grustäkt därigenom komme att förhindras. För att erhålla en uppskattning av den förlust, som genom bifall till riksantikvarieämbetets ansökan kan beräknas åsamkas de olika ägarna inom området, uppdrog länsstyrelsen den 26 januari 1950 åt häradshövdingen Chr. Gemzell samt godsägaren Georg Ericson i Hanaskede och vägingenjören Nils Lenas att jämlikt åtagande verkställa en sådan uppskattning. Enligt länsstyrelsens direktiv borde denna uppskattning i första hand gå ut på att angiva de värden området kunde hava såsom grustäkt för envar av ägarna. Därutöver anhölle emellertid länsstyrelsen om ett uttalande från värderingsmännens sida, huruvida det förbud mot bebyggelse, som kunde föranledas av det av riksantikvarieämbetet begärda förordnandet, kunde anses innebära någon ekonomisk olägenhet för ägarna. Därvid torde beaktas, att något hinder från ämbetets sida mot att flytta ladugården å Södra Böckersboda 2¹⁹ eller att ombygga boningshuset därstädes sannolikt icke torde komma att möta.

Till fullgörandet av det lämnade uppdraget hava värderingsmännen verkställt syn å platsen. Vid denna tillstädeskommo för Södra Böckersboda 2¹⁹ Ellen Karlsson, för Södra Böckersboda 2²⁴ Karl Johansson samt för Södra Böckersboda 2³ Algot Johansson, vilken jämte systemen Edit Andersson vore ägare till sistnämnda fastighet.

Ellen Karlsson uppgav: Skulle hela det av riksantikvarieämbetet föreslagna området fridlysas, vore det lika gott att hon nedlade jordbruket å Södra Böckersboda 2¹⁹. Det vore nämligen nödvändigt att flytta den nuvarande ladugården, vilken vore i ett synnerligen bristfälligt skick, till en plats sydost om skeppssättningen för att lättare kunna erhålla vatten till djuren. Den del av det fridlysta området, som tillhörde henne, innehölle utmärkt grus, vilket betingade ett pris på platsen av 3 kronor m³. Slutligen vore att uppmärksamma, att vid ett åren 1935—1941 förrättat laga skifte inom Böckersboda by det område, å vilket skeppssättningen vore beläget, tillagts den henne tillkommande skifteslotten och därvid beräknats motsvara jord med gradtal 2.

Karl Johansson upplyste: Han vore sedan år 1944 ägare till Södra Böckersboda 2²⁴, vilken fastighet han förvärvat för 5000 kronor för att i den av honom bedrivna tillverkningen av olika materialier av cement nyttja den inom fastigheten befintliga grusfyndigheten. I cementfabriken hade investerats ett kapital av 60 000 kronor. Grusfyndigheten inom fastigheten vore omkring 7 å 8 meter djup. Gruset vore bra. Grusschaktningen hade just nått fram till gränsen för det av riksantikvarieämbetet fridlysta området. För närvarande kördes mursand från Slätte. Skulle även det öv-

riga gruset köras till cementfabriken, skulle detta medföra en direkt årlig förlust av 7 500 kronor.

Det antecknades, att för närvarande hälften av gruset togs på platsen och återstoden i Slätte.

Algot Johansson androg: Värdet av den del av fastigheten Södra Böckersboda 2³, som berördes av den ifrågasatta fridlysningen, kunde såsom grustäkt uppskattas till 12 000 kronor. Avsikten hade varit att sälja grustäkten för att få pengar att reparera de å fastigheten befintliga, för jordbruket erforderliga husen.

Styrelsen för Sjötorps missionsförsamling har skriftligen anmält, att den missionsförsamlingen tillhöriga tomten i Böckersboda ägde ett värde av 5 000 kronor. Arealen vore 440 kvadratmeter och grusets djup cirka 10 meter. Värdeinsknkning på grund av byggnadsförbud uppskattades till 5 000 kronor.

Vid fullgörandet av sitt uppdrag hava utredningsmännen icke ansett sig kunna göra någon undersökning av grusets kvalitet och ej heller av dess mäktighet på djupet. Grusets användbarhet för tillverkning av betongvaror torde emellertid med nuvarande skärpta materialbestämmelser kunna betvivlas, och sannolikt lärer största delen av cementvarufabrikens behov av råmaterial även utan att området fridlyses få tagas från annan plats. Utredningsmännen hava följaktligen icke ansett sig kunna skatta värdet av gruset högre än värdet av grus, som användes för väglagningsändamål, eller 40 öre m³.

Från nu nämnda utgångspunkter hava utredningsmännen verkställt en uppskattning av fastigheternas värde såsom grustäkt för envar av ägarna på sätt följande sammanställning utvisar:

1. Karl Johansson beräknas kunna ur det honom tillhöriga området rakt nedanför den Sjötorp missionsförsamling tillhöriga tomten kunna uttaga cirka 1 000 m³ grus av växlande beskaffenhet till ett värde av omkring 400 kronor.

2. Ur den Sjötorps missionsförsamling tillhöriga tomten kan utvinnas en gruskvantitet av omkring 4 000 m³ med ett värde av cirka 1 600 kronor.

3. Algot Johansson och Edit Andersson beräknas ur området norr om gamla landsvägen kunna uttaga cirka 10 000 m³ grus, motsvarande ett värde efter 40 öre m³ av 4 000 kronor.

4. Vid beräkning av värdet av Ellen Karlssons markområde såsom grustäkt hava utredningsmännen uppgjort två alternativ. Det ena utgår ifrån att hela Ellen Karlssons område, som omfattas av den ifrågasatta fridlysningen, skulle tagas i anspråk såsom grustäkt. Omkring 20 000 m³ grus beräknas kunna uttagas till ett värde av cirka 8 000 kronor. Vid det andra alternativet undantages däremot det område, där skeppssättningen finnes, med gräns i söder av en tänkt linje från ladugårdens norra gavel rakt ned till nya landsvägen. Å Ellen Karlssons markområde med nyss angivna begränsning skulle enligt utredningsmännens mening kunna uttagas omkring 2 500 m³ grus till ett värde av cirka 1 000 kronor.

Anmärkas må att utredningsmännen vid beräkning av de båda alterna-

tiven tagit hänsyn till det förhållandet, att gamla landsvägen utgör samfällad mark och att nödig slänt måste hållas emot denna väg.

Utredningsmännen övergå härefter att undersöka, huruvida det förbud mot bebyggelse, som kunde föranledas av det av riksantikvarieämbetet begärda förordnandet, kunde anses innebära någon ekonomisk olägenhet för ägarerna.

I fråga om de Karl Johansson samt Algot Johansson och Edit Andersson tillhöriga markområdena finna utredningsmännen, att byggnadsförbudet icke kan anses medföra någon sådan olägenhet.

För Sjötorps missionsförsamling läser ej heller byggnadsförbudet kunna innebära någon ekonomisk tunga under förutsättning, att förbudet ej lägger hinder i vägen för att verkställa förbättrings- eller ombyggnadsarbeten inom den nuvarande byggnadskroppens ram.

Vad Ellen Karlssons markområde beträffar må inledningsvis antecknas brandförsäkringsvärdet å följande egendom, nämligen boningshus 3 500 kronor, ladugård 2 000 kronor, magasin 700 kronor samt yttre lösören 1 000 kronor. Förbises får ej heller, att ladugården och magasinet äro i ett så fallfärdigt skick, att de ej längre kunna anses fylla sitt ändamål. Nybyggnad av dessa byggnader är under alla förhållanden ofrånkomlig. Det är emellertid knappast ekonomiskt försvarligt att å ett jordbruk med så liten areal öppen åker som Ellen Karlssons uppföra ny ladugård för omkring 8 000 kronor, som en sådan beräknas kosta.

Till ledning för beräkning av byggförbudets verkningar beträffande nu ifrågavarande område hava utredningsmännen utgått från två alternativ. Enligt det ena alternativet skall ladugård uppföras å en plats 10 meter från mitten av den nya landsvägen (platsen angiven med blyerts å riksantikvariens karta), vilket kan ske med dispens enligt 33 § väglagen, magasinet flyttas till en plats sex meter från nordöstra gränsen samt hinder icke föreligga för att ombygga boningshuset. I övrigt skall området bibehållas vid nuvarande användning såsom åker och betesmark. Under nu angivna förutsättningar blir den ekonomiska skadan av ett byggnadsförbud ringa och synes innebära, att den mark, som tages i anspråk för ladugården, icke längre kan — såsom nu — nyttjas såsom åker. Årliga avkastningen av den åkermark, som sålunda går förlorad, beräknas motsvara ett kapitaliserat belopp av 300 kronor. Det andra alternativet förutsätter, att Ellen Karlsson behåller hemjorden (cirka 1 750 m²), avyttrar utjorden till någon av grannarna samt säljer skyddsområdet (cirka 3 700 m²) till svenska staten för ett såsom skäligt ansett belopp av 1 000 kronor. Samtidigt reparerar Ellen Karlsson boningshuset och uppför ett mindre uthus vid nordöstra gränsen med tillhjälp av de medel hon erhållit vid markförsäljningarna.

Mariestad den 11 april 1950

Chr. Gemzell

Georg Ericson

Nils Lenas